

VLOGA OBOROŽENIH SIL NA PODROČJU ZOPERSTAVLJANJA TERORIZMU V LUČI DILEM CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERIJ

Povzetek. Avtor izhaja iz predpostavke, da je teroristična grožnja postala sestavni del kompleksne varnosti, ki potencira tudi spremembe vloge različnih subjektov nacionalnovarnostnega sistema, med katere sodijo tudi oborožene sile. V tem okviru je še posebej pomembno opredeljevanje novih nalog in vloge oboroženih sil v sodobnih družbah na področju zoperstavljanja terorističnim grožnjam, ki se med drugim odražajo tudi v dilemah na področju civilno-vojaških razmerij. Učinkovitost delovanja oboroženih sil na področju zoperstavljanja terorizmu je v določeni meri povezana z ustreznostjo in učinkovitostjo konceptov demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami ter varnostnim sektorjem v celoti. S primerjalno analizo zakonskih in obrambno-strateških dokumentov avtor dokazuje spremembe pri opredeljevanju nove vloge oboroženih sil Republike Slovenije ter izpostavlja dejavnike, ki bistveno učinkujejo na (ne)ustreznost mehanizmov civilno-vojaških razmerij na področju zoperstavljanja terorizmu.

Ključni pojmi: oborožene sile, civilno-vojaška razmerja, zoperstavljanje terorizmu, nacionalna varnost.

S pojavom »novega terorizma« se v javnosti vedno znova odpirajo debate, ki so usmerjene predvsem v opredeljevanje ustreznega razmerja med varnostjo kot osnovno človeško potrebo, na drugi strani pa na nivo ukrepov, ki v izvajanju protiterorističnih aktivnosti zagotavljajo varnost posameznika in družbe kot celote. Pri tem se soočamo z dilemo poseganja na področje človekovih pravic, ki so omejene ali zmanjšane zaradi izvajanja ukrepov zoperstavljanja terorizmu.¹ Teroristi s pridom izkoriščajo dejavnike, ki jih prinašajo procesi globalizacije in visoka raven človekovih pravic, ki predstavljajo

* Denis Čaleta, doktor državnih in evropskih študij, pomočnik načelnika Generalštaba Slovenske vojske.

¹ Vprašanje, ali svoboda ali varnost, je napačno zastavljeno, kajti potrebno je oboje. Terorizma ni mogoče obvladati z vojno proti terorizmu, ne s topovi, ne z raketami, ne s puškami, kajti proti čustvom jeze in sovraštva se je s temi sredstvi neučinkovito bojevati. To je napačno zastavljen koncept, kajti pojavijo se le še nova sovraštva, še globlja čustva, problem pa ostaja enak (Anžič, 2004: 6).

odprtost moderne družbe. Če hočemo pravilno opredeliti potrebo po začasnem zmanjševanju človekovih pravic, moramo najprej pravilno razumeti procese, ki so skozi zgodovinsko prizmo zagotavljanja varnosti nastajali v odnosu med posameznikom, državo in mednarodno skupnostjo. Omenjene opredelitve bodo olajšale pravilno razumevanje vloge civilne družbe pri nadzoru oboroženih silam v luči njihove vloge na področju zoperstavljanja terorizmu.

Sodobne grožnje varnosti s strani mednarodnega terorizma so tako kompleksne, da se upravičeno zastavljajo vprašanja, kaj sploh lahko naredi sodobna država, da se s svojim nacionalnovarnostnim sistemom hitro in učinkovito odzove na grožnje terorizma, kako mora biti strukturiran nacionalni sistem zoperstavljanja terorizmu, kakšno vlogo in pristojnosti imajo v tem sistemu oborožene sile posamezne države in predvsem ali so oborožene sile ustrezno organizacijsko strukturirane, pripravljene in opremljene, da so sposobne izvajati aktivnosti na področju zoperstavljanja grožnjam, kot je terorizem. Vsak nacionalnovarnostni sistem mora biti za hitro in učinkovito odzivanje na grožnje s strani mednarodnega terorizma ustrezno strukturiran. Posebej pomembni dejavniki, ki določajo sistem nacionalne varnosti, so med drugim tudi strukturiranost sistema zoperstavljanja terorizmu, obseg takšnega sistema, načela njegovega delovanja, temeljni problemi pri delovanju in nenazadnje pristojnosti ter odgovornosti posameznih delov tega sistema. Meje med zagotavljanjem nacionalne in mednarodne varnosti, med nalogami policije in vojske, med preventivnimi nalogami in nalogami upravljanja s kriznimi situacijami, med bojem proti organiziranemu kriminalu in terorizmu so vedno bolj zabrisane (Gärtner, Cuthbertson, 2005: 6). To v celoti odraža kompleksnost in globalnost mednarodnega varnostnega okolja, ki zahteva tudi globalen odziv na navedene grožnje. Vse to zahteva sprejem in uveljavljanje ustreznih primerjalnih varnostnih sistemov, ki so se sposobni ustrezno odzivati na globalne grožnje in v katerih imajo oborožene sile pomembno vlogo. Adrian Hyde-Price si upravičeno zastavlja enega od temeljnih vprašanj, povezanih z mednarodnimi odnosi, in sicer ali sploh lahko obstaja red v mednarodnih odnosih, ki se odvijajo v anarhičnem mednarodnem sistemu.

Pogled totalne obrambe, usmerjen v mobilizacijo vseh virov družbe za pomoč oboroženim silam v primeru tradicionalnega konflikta z zunanjim sovražnikom, je zamenjal pristop, pri katerem so oborožene sile postale samo eden od elementov, ki mora biti mobiliziran v kompleksnem odgovoru na raznovrstne grožnje družbi; le-ti niso omejeni samo na grožnje s strani terorizma (Hamilton, 2006: 18). Borchert (2006: 19) trdi, da ima vključevanje oboroženih sil ZDA in evropskih držav v procese zagotavljanja t. i. »domovinske varnosti« tudi pozitivne učinke ter večjo učinkovitost pri transformaciji in povečevanju njihove učinkovitosti v sodobnem varnostnem okolju.

Oborožene sile so vedno bolj usmerjene na področje zoperstavljanja nesimetričnim oblikam groženj, med katere sodi tudi terorizem. Izzivi sodobne družbe so usmerjeni v povečevanje učinkovitosti sodelovanja med civilno družbo in oboroženimi silami ter čimbolj ustrezno pripravljenost zoperstavljanju kriznim situacijam tudi v mirnem času. Predvsem evropske države imajo različne izkušnje pri vključevanju oboroženih sil za zagotavljanje notranje varnosti, in s tem pri delovanju na področju zoperstavljanja terorizmu (Föhrenbach, 2006: 43). Medtem ko imajo države, kot sta Francija in Italija, dolgo zgodovino sodelovanja oboroženih sil in policije, imajo druge države, na primer Nemčija, zaradi zgodovinskih razlogov več legalnih omejitev uporabe oboroženih sil znotraj ozemlja posamezne države. Španija in Poljska sta v svoji zakonodaji predpisali določene omejitve uporabe oboroženih sil znotraj države, Danska, Belgija in Nizozemska pa so svoje oborožene sile predvidele tudi za delovanje in zoperstavljanje grožnjam znotraj državnega ozemlja. Za učinkovito delovanje nacionalnovarnostnega sistema je potreben sistematični pristop načrtovanja sodelovanja med organizacijami, v katerem imajo pomembno vlogo tudi oborožene sile. To sodelovanje je bolj učinkovito v tistih državah, kjer imajo oborožene sile že tradicionalno vlogo, da izvajajo določene naloge podpore različnim organom, in kjer je politični in civilni pritisk po učinkovitem civilno-vojaškem sodelovanju še posebno močan (Dalgaard, Nielsen, 2006: 97).

Tragični dogodki 11. septembra 2001 so vlogi oboroženih sil, predvsem v ZDA, dali novo sociološko razsežnost. Moskos (2003: 6) ugotavlja, da je oborožene sile pri zgodovinskem izvajanju tipične naloge obrambe države nadomestila nova civilna organizacija z nazivom ministrstvo za domovinsko varnost. Ugotavlja namreč, da se je meja med civilno in vojaško organizacijo zelo zabrisala, saj obe izvajata zelo podobne naloge, ki se ne izražajo samo v civilizaciji domovinske varnosti, temveč tudi v privatizaciji vojaških nalog. Predvsem v evropskih državah prevladuje prepričanje, da je oborožene sile pri zoperstavljanju terorizmu treba angažirati kot zadnji vir, takrat ko civilne institucije niso več sposobne same izvesti predvidenih aktivnosti. Oborožene sile se morajo vključevati na posameznih področjih, kjer je potrebna izvedba zelo specialističnih nalog, za katere so usposobljene izključno oborožene sile (Wilkinson, 2002, 135).

V zadnjem obdobju si pogosto zastavljamo vprašanja, ali primernost zakonske podlage in podpora vladajoče politike v državi lahko bistveno pripomoreta k hitrosti in učinkovitosti vzpostavljanja sistema zoperstavljanja terorizmu in ali ima Slovenska vojska ustrezno vlogo v tem sistemu zoperstavljanja terorizmu. Ta dilema se potrjuje v dejstvu, da je nadzor civilne družbe nad vojsko pojav, ki se je v zgodovini izražal v različnih oblikah in je povezan z različnimi družbenimi razmerji. Opredelitev ustreznega razmerja v civilno-vojaških odnosih je še posebej značilna za demokratične družbe.

Vojska zaradi svojih potencialov, ki se odražajo v kadrovske, finančnem, materialnem in tehnološkem pogledu, kot represivni organ v svojem bistvu lahko predstavlja določeno nevarnost za delovanje civilne družbe v demokratičnih sistemih. Položaj vojske je v demokratičnih sistemih zelo specifičen, saj so vse druge institucije države namenjene delovanju v miru in svoje aktivnosti usmerjajo v nenasilno reševanje različnih nasprotij, želja in interesov. Vojska je na drugi strani edina institucija, katere končna namena sta udeležba in delovanje v vojnih aktivnostih ali izrednem stanju, nenazadnje pa tudi uporaba vseh razpoložljivih sredstev množičnega nasilja. Zaradi teh svojih posebnosti se vojska v svojem delovanju verjetno že na prvi pogled bistveno razlikuje od drugih organizacij.

Demokratični nadzor nad oboroženimi silami predstavlja sistem znanj, odkritij in mišljenj, usmerjenih v razmerje med političnimi in vojaškimi elitami, in enega od bistvenih elementov civilno-vojaških razmerij (Vlachová, 2003: 199). V ožjem smislu se raziskovalci osredotočajo samo na politični vidik civilno-vojaških razmerij. V širšem smislu pa lahko v okviru teh odnosov proučujemo več različnih elementov in njihovo vlogo pri demokratičnem nadzoru. Še posebno so pomembni tisti elementi, ki niso strogo omejeni na formalni nadzor, temveč vsebujejo demokratično nadzorstvo, usmerjanje, vodenje in drugo, kar zagotavlja uveljavljanje obrambne in varnostne politike. Demokratične družbe za nadzor nad oboroženimi silami uporabljajo širok spekter načinov nadzora, ki bi jih lahko razdelili v institucionalne (parlamentarni odbor za obrambo, svet za nacionalno varnost itd.), zakonodajne (ustava, obrambno-varnostni zakoni) in normativne oblike (postopki, principi, pravila). V okviru nacionalnega sistema je zelo pomembno najti pravo razmerje med izvajanjem političnega nadzora nad oboroženimi silami in na drugi strani upoštevati ustrezne posebnosti, ki obstajajo pri njihovem delovanju (Dandeker, 2003 in 2005; Boëne, 2001; Silva, 2002; Everts, 2002). Pri samem teoretičnem pristopu k civilno-vojaškemu razmerju obstajata dva klasična koncepta načina nadzora nad oboroženimi silami. Oba koncepta izhajata iz različnega razumevanja vojaškega profesionalizma. Model »objektivne kontrole« Samuela Huntingtona (1995: 12) temelji na strogem ločevanju politične in vojaške sfere. Drugi model je model »subjektivne kontrole«, pri katerem Huntington in Janowitz dokazujeta, da ima v svoji notranji in zunanji obliki zelo resne posledice na proces demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami (Boëne, 2001: 59). Pojav transnacionalnih groženj in nova vloga oboroženih sil na področju zoperstavljanja terorizmu sta tudi na področje nadzora nad oboroženimi silami prinesla več novih izzivov in dilem. Države so morale redefinirati svoje nacionalnovarnostne sisteme in opredeliti dodatne nove vloge posameznim subjektom tega sistema, med katerimi so bile tudi oborožene sile. Poseben poudarek je bil namenjen mednarodnemu sodelovanju, v katerem imajo oborožene sile

zelo pomembno mesto. Izzivi, ki jih prinašajo nove oblike odzivanja na nacionalne grožnje, so usmerjeni v transformacije izključno nacionalno usmerjenih oblik demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami v mednarodne oblike nadzora. V nacionalnem procesu izvajanja transformacije oboroženih sil, da bi bile sposobne izvajati tako nacionalne kot tudi mednarodne obveznosti, ne smejo biti zanemarjene zahteve po spoštovanju demokratičnih vrednot, ki se zrcalijo tudi v ustreznih civilno-vojaških razmerjih. Spreminjajoči se značaj oboroženih sil, še posebno kompleksne posledice modela t. i. »dveh vrst oboroženih sil«², so v demokratične sisteme nadzora nad oboroženimi silami prinesli nove zahteve (Vlachová, 2003: 204). Tudi v slovenskem prostoru se več avtorjev ukvarja s problemi demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami in novo vlogo oz. legitimizacijo delovanja oboroženih sil (Bebler, 1997 in 2005; Grizold, 1998 in 2005; Jelušič, 1997 in 2002; Kotnik, 2002; Malešič, 2001 in 2002; Prezelj, 2005; Žabkar, 2004 in 2005).

V zgodovinski analizi³ lahko pridemo do primerov, pri katerih so bili potenciali vojske izrabljeni v ozke politične namene, ki so se največkrat izrazili v prevzemu oblasti – z metodo vojaškega udara. Iz navedenega je razvidno, kako pomembni so ustrezni in uravnovešeni nadzorni mehanizmi v civilno-vojaškem razmerju. Za učinkovito delovanje sistema zoperstavljanja terorizmu sta nujna prva pogoja ustrezna urejenost in jasnost zakonskih podlag, ki med drugim opredeljujejo tudi delovanje Slovenske vojske. V ta okvir zoperstavljanja terorizmu sodi tudi demokratični sistem delovanja nadzornih mehanizmov, ki opredeljujejo civilno-vojaška razmerja in določajo učinkovit nadzor nad Slovensko vojsko.

Namen pričujočega članka je opozoriti na zgoraj opredeljene temeljne dileme, ki izhajajo iz vloge civilno-vojaških razmerij, v sklepnem delu pa predvsem prikazati obseg stanja, ki opredeljuje bistvene prvine civilno-vojaških razmerij v Republiki Sloveniji.

Izkušnje držav članic zveze NATO in EU

Izvedba primerjalne analize je nujno potrebna za ustrezno primerjavo in vrednotenje vloge subjektov v Republiki Sloveniji na področju zoperstavljanja terorizmu. V ta okvir primerjave sodi predvsem vloga Slovenske vojske pri preprečevanju groženj s strani terorizma, zato bo tudi primerjalna anali-

---

² *Del oboroženih sil, ki je namenjen izključno za nacionalno obrambo, in ekspidicijski (operativni) del oboroženih sil, ki je namenjen v glavnem za delovanje v okviru mednarodnih koalicijskih sil.*

³ *V zgodovini lahko najdemo nič koliko primerov vojaških udarov, ki so bili predvsem značilni za območje Južne in Srednje Amerike ter Afrike. Podobne primere lahko najdemo tudi v naši bližini, in sicer ob koncu 20. stoletja v Turčiji, kjer je vojska po letu 1960 štirikrat prevzela oblast v državi. Nazadnje se je to zgodilo leta 1997 (Sobotna priloga, 5. maj 2007, str. 3).*

za bolj konkretno usmerjena na obrambno področje in podrobno opredeljevanje vloge subjektov s tega področja.

Subjekti nacionalnovarnostnih sistemov so – predvsem po terorističnih napadih na ZDA leta 2001 – začeli dobivati nove vloge in pristojnosti. Upravičenost teh procesov so jasno potrdile ponavljajoče se grožnje terorističnih napadov, ki so se v Evropi odrazili v tragičnih dogodkih leta 2004 v Madridu⁴ in leta 2005 v Londonu⁵. Vse to je dokončno prineslo spoznanje, da popolne varnosti ni ter da je treba storiti vse potrebno za povečanje učinkovitosti nacionalnovarnostnih sistemov pri preprečevanju nesimetričnih groženj, med katerimi izstopa mednarodni terorizem.

Posebej pomembne spremembe so se začele odvijati na področju pristojnosti oboroženih sil, ki so (poleg klasične naloge odvracanja oboroženega napada) začele dobivati nove pristojnosti na različnih področjih, povezanih s preprečevanjem terorizma. Te spremembe so z vidika racionalnosti porabe sredstev upravičene. Oborožene sile namreč razpolagajo z velikimi kadrovskimi, finančnimi, materialnimi in organizacijskimi potenciali, ki jih je zaradi omejenosti resursov treba bolj učinkovito izkoristiti v preprečevanju novih groženj. Seveda je potrebno te potenciale v oboroženih silah pravilno usmeriti in uporabiti za izvajanje določenih nalog na področju zavarovanja države. V večini držav je že do sedaj sistem temeljil na procesih, v katerih so imele oborožene sile vlogo, da pomagajo civilnim ustanovam na različnih področjih zagotavljanja varnosti. Kljub temu se je treba zavedati, da so bili pripadniki oboroženih sil doslej usposobljeni za izvajanje nalog, ki so bile različne od tistih, ki se pojavljajo na področju zagotavljanja notranje varnosti držav. Bistvene razlike se pojavljajo pri uporabi sile, saj so pripadniki organov za notranje zadeve usposobljeni za uporabo sile kot skrajnega prisilnega sredstva, na drugi strani pa vojaki silo uporabljajo kot prednostno sredstvo svojega delovanja. V kontekstu teh želj po uporabi oboroženih sil pri nalogah zagotavljanja notranje varnosti prihaja tudi do upravičenih pomislekov, ali je nadzor civilne družbe nad delovanjem vojske ustrezen.

Kot bomo videli v nadaljevanju, imajo države različne zgodovinske izkušnje in načine vključevanja oboroženih sil na področje boja proti terorizmu, nenazadnje pa tudi različne obrambne in varnostne strategije ter ustroj nacionalnovarnostnih sistemov. V osnovi lahko najdemo vlogo oboroženih sil v boju proti terorizmu na področjih, kot so zavarovanje kritične infrastrukturu-

⁴ 11. 3. 2004 je bil v vlakih na železniški postaji Atocha v Madridu izveden teroristični napad, ki je terjal 191 življenj, ranjenih je bilo 1900 ljudi.

⁵ 7. 7. 2005 so teroristični napadi na vlakih podzemne železnice in avtobusu zahtevali 52 življenj. Finančna sredstva, ki so jih porabili teroristi, so bila ocenjena na nekaj sto evrov, kar je občutno manj, kot so porabili teroristi za napad v Madridu ali New Yorku. Za teroristični napad v Madridu je bilo porabljeno približno 10.000 ameriških dolarjev, za teroristične napade v ZDA pa 500.000 ameriških dolarjev (več glej na www.delo.si).

re, zavarovanje mej, transportnih zmogljivosti, notranjih protiterorističnih ukrepov, zavarovanje pred katastrofalnimi grožnjami (orožje za množično uničevanje) in civilno-vojaško sodelovanje. To sodelovanje v grobem obsega vojaško pomoč notranjim organom (policiji, civilni zaščiti) pri obvladovanju kritičnih razmer.

Zaradi navedenega bomo v nadaljevanju izvedli analizo pristojnosti teh subjektov v določenih državah zveze Nato in EU ter prikazali normativno pravno podlago za delovanje oboroženih sil na področju zoperstavljanja terorizmu. V nadzornih mehanizmih civilne družbe nad oboroženimi silami zakonske in doktrinarne podlage ponujajo osnovni okvir, ki ga morajo upoštevati oborožene sile pri razvoju in izvajanju aktivnosti, med drugim tudi na področju zoperstavljanja terorizmu. Pred analizo nacionalnih obrambno-vojaških dokumentov v Republiki Sloveniji in pregledom opredelitve vloge Slovenske vojske je treba izvesti primerjalno analizo doktrinarnih dokumentov določenih držav članic zveze Nato in EU. V tem pregledu se bom posebej usmeril na analizo, kako so države v svoje strateške obrambne dokumente vgrajevale mehanizme zoperstavljanja terorizmu. Omenjeni pregled nam bo služil za bolj poglobljen vpogled v kasnejšo primerjavo vloge in pristojnosti, ki jih Republika Slovenija skozi prizmo nadzornih mehanizmov civilno-vojaškega razmerja namenja Slovenski vojski.

Vojaško-obrambni dokumenti so rezultati obrambne politike, ki jih kot del nacionalne varnosti izvaja posamezna država. Obrambna politika je del varnostne politike in kot takšna izraža pripravljenost za soočenje s številnimi izzivi, ki jih pred njo postavlja okolje. Eliassen (1998: 156) razume obrambno politiko kot politiko dveh svetov. Prvi je svet zunanje politike, diplomacije, zavezništva, razmerja sil oz. posredne in neposredne uporabe vojaške sile. Drugi je svet notranje politike, političnih strank, razredov in interesnih skupin, ki so v stalnem nasprotju, kar pomeni, da je vsaka sprejeta odločitev pomembna in je kot taka rezultat obeh svetov. Obrambno politiko določene države lahko definiramo tudi kot skupino programov, načrtov in dejavnosti določenih subjektov. Grizold (1992: 22) opredeljuje obrambno politiko kot politiko, ki je del kake države in predstavlja celoto procesov, odnosov in institucij in skozi katero državni aparat zavestno usmerja vojaško-obrambno dejavnost. Osrednji element obrambne politike sodobnih držav je državna vojaška organizacija, ki neposredno ali posredno služi različnim ciljem državne politike. Analiza vojaških groženj varnosti določene države brez upoštevanja nevojaških bi bila neustrezna. Grožnje varnosti so med seboj tesno povezane in soodvisne. V svoji analizi se bom usmeril na del vojaško-obrambnih dokumentov, ki opredeljujejo vlogo oboroženih sil na področju sodobnih nesimetričnih groženj, med katere na prvem mestu spada boj proti mednarodnemu terorizmu. Raziskovalna skupina Obramboslovno raziskovalnega centra (1999: 17) je vojaškoobrambne dokumente⁶ opredelila kot dokumen-

te, ki so bolj ali manj izrazito osredotočeni na obravnavo oboroženih sil za zagotavljanje vojaškega vidika nacionalne varnosti.

Francija ima svoje smernice in cilje obrambne politike opredeljene v različnih strateških dokumentih. Furtun (2004: 2) poudarja tri dejavnike, ki so vplivali na oblikovanje sodobne francoske politike. Ta dejstva so: (1) konec hladne vojne in spremembe na vojaškem področju; (2) vodilna vloga Francije pri ustanavljanju avtonomne evropske obrambne politike; (3) pojav novih oblik groženj terorizma.

Med štirimi osnovnimi strateškimi cilji francoske obrambne politike v smernicah programa »New Defence 1997–2015« sta med drugim opredeljeni tudi zaščita in varnost nacionalnega ozemlja od preostalih groženj, kot sta terorizem in kriminal (Grizold, Tatalović, 1999: 137–138). V tem okviru oborožene sile izvajajo naloge nadzora zračnih in pomorskih poti, podpora civilnih oblasti ter intervencije v primeru resne krize na zahtevo civilnih oblasti.

Francoska ministrica za obrambo ocenjuje (2005: 1), da terorizem pomeni največjo grožnjo ciljem obrambne politike. Dokument ministrstva za obrambo z naslovom *Obramba proti terorizmu – najvišja prioriteta obrambnega ministrstva* (2005) podrobno opredeljuje odgovore, ki jih ministrstvo načrtuje ali že izvaja na področju zoperstavljanja navedeni grožnji. Omenjeni dokument sestoji iz dveh delov in dodatka, ki med seboj tvorijo sklenjeno celoto strokovne vsebine. V prvem delu so opredeljeni odgovori ministrstva na zaznane grožnje s strani terorizma. Kompleksnost grožnje terorizma je videti iz navedenih ukrepov in načinov boja: od uporabe klasičnih oboroženih sil do uporabe zahtevnih sistemov, ki jih je razvila direkcija za oborožitvev⁷. V drugem poglavju se poudarja predvsem pomen mednarodnega sodelovanja. V tem delu je poudarjena vloga mednarodnih organizacij, med katerimi ima glede na usmeritev francoske politike glavno vlogo Evropska unija. Ministrstvo za obrambo postavlja sodelovanje z ostalimi vladnimi strukturami kot pogoj za uspešno reševanje protiterorističnih nalog. V vojaškem programu »Military program 2003– 2008«, ki je naslednik programa iz prejšnjega petletnega obdobja, francoske oblasti opredeljujejo tri težiščne

⁶ *Vojaško-obrambne dokumente v tujini običajno imenujejo bela knjiga, strateška politika, strateška izjava, obrambna presoja, programska izhodišča, vojaška strategija, doktrina ... Vojaško-obrambni dokumenti sicer izhajajo iz širšega okvira obrambne politike in obrambnega sistema države, vendar so bolj ali manj izrazito osredotočeni na obravnavo vojaških sredstev za zagotavljanje vojaškega vidika nacionalne varnosti. Z vidika večje ali manjše osredotočenosti vojaško-obrambnih dokumentov na vojaška vprašanja bi lahko znotraj te skupine sicer razlikovali še dve podvrsti dokumentov – obrambno-vojaške in čisto vojaške dokumente. V obrambno-vojaških dokumentih so druge širše obrambne teme vsaj implicitno navzoče, čeprav ne v tolikšni meri kot pri tistih dokumentih, ki smo jih poimenovali obrambni. Vojaški dokumenti obravnavajo skoraj izključno nacionalne oborožene sile kot take oziroma vprašanja, ki so povezana bodisi z razvojem oboroženih sil in z njihovimi pripravami za operativno delovanje bodisi s samim operativnim delovanjem oboroženih sil (Raziskava Obramboslovno raziskovalnega centra 1999: 20).*

⁷ DGA – *Délégation Générale pour l'Armement*.

cilje, od katerih je z zoperstavljanjem novim oblikam groženj povezan predvsem cilj, ki opredeljuje vzdrževanje tehnološke ravni (»know-how«). Ta cilj zagotavlja kredibilnost jedrskih sil, še posebej pa zagotavlja zmogljivosti, s katerimi se Republika Francija lahko zaščiti pred novimi grožnjami. Predvsem je treba podpreti evropsko industrijo pri izdelavi glavnih oborožitvenih sistemov.

Velika Britanija je že konec prejšnjega stoletja ocenila, da so ene od pomembnejših groženj prav pojavi varnostnih groženj v drugačnih oblikah (mamila, organiziran kriminal, nove oblike terorizma, uničevanje okolja, možnost uničevanja informacijske tehnologije). V letu 1998 začne britanska vlada izvajati politiko, ki je začrtana s Strateškim obrambnim pregledom⁸. Navedeni dokument vsebuje nove naloge in pojme, med katerimi lahko najdemo aktivnosti, povezane s terorizmom, v opredelitvi, da mirnodobna varnost vključuje boj proti terorizmu kot največjo prioriteto. Poleg tega se aktivnosti odvijajo tudi na področju pomoči pri evakuaciji britanskih državljanov, ujetih v različnih krizah, in kot specializirana pomoč civilnim oblastem.

V okviru postavljenih strateških ciljev se za njihovo uveljavitev pričakuje tudi različne vrste operacij oboroženih sil. Ravno opredelitev potrebe po zagotavljanju mirnodobne varnosti vključuje predvsem podporo civilnim oblastem v boju proti terorizmu in organiziranemu kriminalu.

Britanska vlada je v dokumentu »White paper« (2003: 7) opredelila ključne dejavnike, ki vplivajo na načrtovanje obrambe britanske družbe. V nadaljevanju bom navedel tiste, ki so neposredno povezani s področjem zoperstavljanja terorizmu:

- Britanske sile morajo biti opremljene, usposobljene in oblikovane tako, da bodo lahko z izhodišči, zadanimi v novem poglavju, zaščitile prebivalce in državljane ter preprečevale globalno razraščanje terorizma;
- Velika Britanija bo nadaljevala izpolnjevanje svojih obveznosti v nestabilnih regijah v Evropi in okoli nje, na Bližnjem vzhodu, v severni Afriki in okolici Zaliva. Britanske sile morajo sodelovati pri ustanavljanju sil za spopade s teroristi, še posebej pri reševanju konfliktov, ki nastajajo na območjih južno od Sahare in južne Azije ter zahtevajo izvedbo hitrih vojaških operacij;
- Britanci morajo biti pripravljeni na možnost nesimetričnega napada s strani državnih in nedržavnih akterjev z možnostjo uporabe orožij za množično uničevanje.

V poglavju z naslovom *The security challenge* (Ibidem, 2003: 4) se vsebinsko opredeljujejo novi varnostni izzivi, med katerimi sta tudi terorizem in širitev orožja za množično uničevanje. Omenjeno poglavje opredeljuje, da mednarodni terorizem in širitev orožja za množično uničevanje predstavljata

⁸ SDR – *Strategic defence review*.

največji nevarnosti ter grožnji britanskemu miru in varnosti. Al Kaida je po 11. septembru izvedla številne nove napade, in tako še naprej ostaja kot vir ogrožanja Velike Britanije in vseh njenih prebivalcev. Spodbudila je ostale islamske skrajneže, da so in da bodo izvajali napade na demokratične države (Ibidem, 2003: 4).

Zvezna republika Avstrija je 21. januarja 2003 sprejela strateški dokument z imenom »Varnostna in obrambna doktrina«. Dokument jasno poudarja povečevanje pomembnosti nesimetričnih groženj, med katere prištevajo terorizem, ki ga podpirajo določene vlade ali posamezne interesne skupine ter deluje v mednarodnih okvirih. Poleg tega so opredeljene še grožnje, kot so širjenje orožij za množično uničevanje, organiziran kriminal in drugi deviantni pojavi. V doktrini so navedena področja usmeritev obrambne politike, v katerih zaznamo tudi naloge, povezane z zoperstavljanjem terorizmu. V posebni točki je predvideno, da oborožene sile v primeru terorističnih groženj ponudijo pomoč ministrstvu za notranje zadeve. Pomoč se nanaša na varovanje državne meje in objektov kritične infrastrukture (Security and Defense Doctrine, 2003: 10). V omenjenem dokumentu se izraža usmerjenost avstrijske nevtralnosti, ki je usmerjena v povezovanje z mednarodnimi organizacijami tako na globalni ravni (OZN) kakor tudi na regionalni (NATO, EU). Glavni težišči na področju zoperstavljanja terorizmu v Zvezni republiki Avstriji sta policija in žandarmerija.

Združene države Amerike imajo področje boja proti terorizmu kot enega od glavnih strateških ciljev vključenega v vse ključne nacionalnovarnostne dokumente. Nacionalnovarnostna strategija ZDA, ki jo je 16. marca 2006 izdal predsednik Bush, temelji na dveh glavnih stebrih, in sicer na prvem, ki vključuje uveljavljanje svobode, pravic in človeškega dostojanstva, ter na drugem, ki je za našo obravnavo pomembnejši, to je zoperstavljanje grožnjam in izzivom današnjega časa. Eden od težiščnih poudarkov je namenjen boju proti globalnemu terorizmu. Izzivi, ki jih dokument opredeljuje na omenjenem področju, vsebujejo naslednja dejstva: (1) teroristične mreže so danes še bolj razpršene in manj centralizirane; (2) kljub odločnim aktivnostim ZDA in partnerjev teroristične skupine še naprej izvajajo teroristične napade; (3) nekatere države (Iran, Sirija) še naprej dajejo zatočišče različnim terorističnim skupinam.

V strategiji nacionalne varnosti so opredeljeni naslednji ukrepi za preprečevanje terorističnih aktivnosti, v katere so močno vpete tudi oborožene sile ZDA:

- preprečevanje napadov s strani terorističnih mrež, še preden se napadi lahko zgodijo;
- z vsemi sredstvi onemogočiti uporabo orožij za množično uničevanje s strani terorističnih skupin in držav, ki jih podpirajo;

- omejevanje delovanja terorističnih skupin in izvajanje sankcij proti vsem državam, ki jih podpirajo (The National Security Strategy of USA, 2006: 17).

Na podlagi nacionalne varnostne strategije imajo ZDA sprejeta še v strukturi dva nižja akta, ki opredeljujeta obrambno strategijo in nacionalno vojaško strategijo. Ta dva akta sta Nacionalna obrambna strategija ZDA (The National Defense Strategy of The United States of America, 2005) in Nacionalna vojaška strategija ZDA (The National Military Strategy of the United States of America, 2004).

V Nacionalni obrambni strategiji ZDA (2005: 9) so konkretno navedeni ukrepi, ki jih morajo oborožene sile izvesti na področju onemogočanja in napada na teroristične mreže. Ti ukrepi so: (1) odkrivanje, ciljanje in napadanje na teroristične mreže; (2) preprečevanje zlorabe prostora s strani terorističnih mrež, ki ni nadzorovan s strani državnih organov; (3) izboljševanje vojaških zmogljivosti na področju protiterorizma pri zaveznikih in partnerjih ZDA.

Nacionalna vojaška strategija ZDA (2004: 10) opredeljuje vlogo oboroženih sil na treh glavnih področjih, ki so povezani s protiterorističnim delovanjem. V prvo skupino sodijo naloge v okviru preprečevanja groženj čim bližje njihovega vira. To pomeni, da je poslanstvo oboroženih sil bojno delovanje in angažiranje proti terorističnim skupinam. V drugo skupino sodijo naloge v okviru zagotavljanja domovinske varnosti, v tretjo pa ustvarjanje globalnega okolja, ki preprečuje terorizem.

Poleg navedenih dokumentov so ZDA sprejele še poseben dokument, ki konkretno opredeljuje ukrepe na področju boja proti terorizmu. Ta dokument se imenuje Nacionalna strategija za boj proti terorizmu (National Strategy for Combating Terrorism, 2003). Omenjen dokument jasno opredeljuje, da so tudi oborožene sile ključen dejavnik, ki z drugimi subjekti izvaja aktivnosti na področju boja proti terorizmu (Ibidem, 2003: 22–29). V okviru vseh doktrinarnih in zakonskih okvirov so oborožene sile izdelale nacionalni vojaški načrt za strateško izvajanje vojne proti terorizmu⁹, ki operacionalizira zahteve in pristojnosti, zapisane v zgoraj omenjenih dokumentih.

Zvezna republika Nemčija je v strateškem dokumentu z naslovom »White paper 2006 on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr« opredelila glavne varnostno-obrambne izzive razvoja oboroženih sil. Med glavnimi ukrepi za zoperstavljanje grožnjam navaja tudi zoperstavljanje globalnemu mednarodnemu terorizmu in širjenju orožja za množično uničevanje (Ibidem, 2006: 4). V nadaljevanju dokument opredeljuje konkretne nalo-

---

⁹ *National Military Strategic Plan for the War on Terrorism, ki ga je izdal Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Washington, DC 20318.*

ge oboroženih sil, ki so usmerjene k zagotavljanju poslanstva in nalog, ki so opredeljene v ustavi, poleg njih pa tudi tiste aktivnosti, ki izhajajo iz interesov nacionalnovarnostne politike Nemčije. Poleg aktivnosti klasične obrambe pred vojaško ogroženostjo države so opredeljene tudi zahteve za varovanje prebivalstva in infrastrukture pred povečevanjem groženj napada terorističnih skupin. Naloga zagotavljanja mednarodnega preprečevanja konfliktov in upravljanje s tveganji, v katerega je vključen tudi boj proti mednarodnemu terorizmu, na lestvici nalog zaseda najpomembnejše mesto oziroma največjo prioriteto (Ibidem, 2006: 9).

Mednarodno preprečevanje konfliktov in obvladovanje kriz, vključno z bojem proti mednarodnemu terorizmu, sta za nemške oborožene sile v do glednem času najbolj verjetni nalogi in bosta v veliki meri zaposlovali nemško zvezno vojsko (Bw). Te naloge odločno zaznamujejo zlasti zmogljivosti, sistem poveljevanja, razpoložljivost in oborožitev nemške zvezne vojske (Bw) ter določajo samo njihovo strukturo.¹⁰

Kanada je v svojem nacionalnostrateškem dokumentu z naslovom »Canada's International Policy Statement«, ki ga je izdala leta 2005, terorizem opredelila kot veliko grožnjo za varnost njenih državljanov. Za zoperstavljanje tej grožnji zahteva kompleksno strategijo, ki vključuje vzvode, kot so obveščevalne službe, organe za notranje zadeve, finančne inštrumente in oborožene sile. V okvir protiterorističnih aktivnosti sodijo aktivnosti varovanja meje, zagotavljanja reda in zakonitosti ter varovanje kritične infrastrukture. Kjer je to potrebno, se uporabijo kanadske oborožene sile, ki sodelujejo v operacijah uničenja terorističnih mrež ali držav, ki dajejo zatočišče teroristom (Statement, 2005: 12).

Podobno je terorizem opredeljen kot ena izmed glavnih groženj Kanade v nacionalnostrateškem obrambnem dokumentu z naslovom »Canada's Defense Policy Statement«, ki ga je izdala leta 2005. V poglavju, kjer se podrobno opredeljuje teroristična grožnja (2005: 6), je zapisano, da je uporaba oboroženih sil in izvajanje vojaških strategij v sodelovanju z drugimi organi pomemben dejavnik boja proti terorizmu. Poleg nalog boja proti terorizmu v tujini je dokument posebno opredelil tudi vlogo oboroženih sil pri zaščiti državnega ozemlja in prebivalstva. Po terorističnih napadih v ZDA je Kanada v svojem proračunu za oborožene sile (v obdobju petih let) namenila 7,7 bilijonov dolarjev. Posebna pozornost se je usmerila na razvijanje naslednjih področij znotraj oboroženih sil: (1) specialne sile, (2) izgradnja zmogljivosti za obrambo pred uporabo sredstev NRKB, (3) izboljšanje komunikacijskih zmogljivosti in obveščevalnega sistema za zgodnje odkrivanje terorističnih groženj (Ibidem, 2005: 16). Vse našteje zmogljivosti so namenjene za podporo civilnim organom. Oborožene sile imajo ključno vlogo pri zagotavljanju

¹⁰ 1. točka 78. odstavka obrambnopolitičnih smernic Zveznega ministra za obrambo, VPR, št. 10785, iz 21. maja 2003.

varovanja zračnega prostora in morja; s tem preprečujejo delovanje teroristov na območju Kanade.

Za razumevanje različnih pristopov in pogledov na proces zoperstavljanja terorizmu je treba razumeti razlike med nacionalno-varnostno strategijo ZDA in varnostno strategijo Evrope. Omenjena razlika pristopov je razvidna že v dolžini besedil in podrobnostih opredelitev groženj in mehanizmov za njihovo preprečevanje. Kot je razvidno v delu, kjer opredeljujemo nacionalnovarnostno strategijo, ZDA vojno proti terorizmu postavljajo na prvo mesto groženj po končanju hladne vojne. Evropska varnostna strategija predstavlja del dolgoročnega procesa izgradnje skupne zunanje in varnostne politike ter nenazadnje nakazuje težnje, da bi postala verodostojni varnostni igralec v svetovni politiki. Na področju varnostnih in obrambnih strategij med ZDA in EU prihaja do pomembnih razlik pri obravnavi problema modernega terorizma in predvsem pri uporabi strategij za njegovo preprečevanje (Berenskoetter, 2005: 43).¹¹

Analiza stanja normativno-pravne ureditve vloge Slovenske vojske na področju zoperstavljanja terorizmu

580

Vloga in pomen vojaškega okolja sta se po razpadu bipolarne ureditve sveta silno spremenila. Zdaj so v ospredju drugačne vrste ogrožanja, ki so bile v preteklosti potisnjene v ozadje. Oborožene sile razvitih držav so bile primorane, da nekdam osnovno vlogo varovanja nacionalnega ozemlja in ozemlja zaveznitva uskladijo z novimi vidiki ogrožanja. Ob preprečevanju in obvladovanju konfliktov zunaj nacionalnih ozemelj in ozemelj zaveznitštev oborožene sile danes upravljajo s kriznimi in postkriznimi okolji ter pomagajo pri odstranjevanju nevojaških virov ogrožanja (Strateški pregled obrambe, 2004: 11). Identične zahteve in dileme so postavljene pred razvoj Slovenske vojske, ki se nahaja v intenzivnem procesu reorganizacije in prilagoditve svoje strukture in zmogljivosti novim izzivom ter grožnjam. Za pravilno razumevanje in možnost primerjalnega pregleda pristojnosti Slovenske vojske na področju zoperstavljanja terorizmu je treba podrobno pregledati obrambno-vojaške strateške dokumente. V teh dokumentih bomo posebno pozornost namenili analizi tistih vsebin, ki omogočajo pravno podlago za delovanje in razvoj Slovenske vojske na omenjenem področju. V

---

¹¹ *Večina držav članic EU vidi terorizem kot problem, ki ga je treba rešiti zakonsko in s pomočjo političnega sodelovanja, s pogajanjem, prepričevanjem, z diplomacijo, s sodelovanjem civilnih organov in z uporabo vojaške sile kot zadnje možnosti. V nasprotju pa ZDA na podlagi svoje strategije kot edino pot k miru in varnosti vidijo v uporabi vseh sredstev nacionalne in mednarodne moči. V to so vključeni predvsem vojaške in obveščevalne zmogljivosti, finančni nadzor in uveljavljanje pravnih mehanizmov. Oborožene sile so označene kot najprimernejši element boja proti terorizmu, tako v okviru samoobrambe kakor tudi na drugi strani nudenju pomoči svojim zaveznikom.*

analizo so bili poleg dokumentov, kot so Resolucija o zasnovi nacionalne varnosti Republike Slovenije, Resolucija o dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske, Zakon o izvajanju temeljnih razvojnih programov Slovenske vojske v letih 2008–2015, Zakon o obrambi, Zakon o službi v Slovenski vojski in Vojaške doktrine, vključeni še dokumenti, ki predstavljajo operativne razvojne dokumente, kot so Strateški pregled obrambe 2002/2003 z vizijo razvoja do leta 2015 ter Srednjeročna obrambna programa 2005–2010 in 2007–2012.

Analiza nam bo omogočila ustrezno primerjavo z dokumenti ostalih primerjalnih držav zveze Nato in njihovih partneric. V pregledu zakonskih predpisov bi radi ugotovili, v kolikšni meri so podani okviri razvoja in opremljanja Slovenske vojske za delovanje na področju zoperstavljanja terorizmu. Podatki o stanju na področju zakonskih podlag nam omogočajo tudi ocenitev stanja v razmerju do pripravljenosti političnih struktur v Republiki Sloveniji, da Slovensko vojsko prepoznajo kot pomemben dejavnik na področju zoperstavljanja terorizmu.

V nadaljevanju si podrobno pogledjmo analizo zgoraj navedenih dokumentov oziroma tistih delov, ki opredeljujejo Slovensko vojsko v povezavi s procesi zoperstavljanja terorizmu.

Resolucija o zasnovi nacionalne varnosti Republike Slovenije¹² kot enega izmed osnovnih interesov opredeljuje, da bo prvine nacionalnovarnostnega sistema povezala v učinkovit sistem kriznega upravljanja, ki bo sposoben delovati v varnostnih prizadevanjih naše države in mednarodne skupnosti pri reševanju sodobnih kompleksnih kriz. V širšem varnostnem okolju je zaznati povečanje nevojaških tveganj in virov ogrožanja. Terorizem je opredeljen kot resna grožnja varnostnim interesom Republike Slovenije. Na področju vojaške obrambe resolucija opredeljuje, da si bo Republika Slovenija prizadevala doseči ustrezno pripravljenost, ki med drugim vključuje primerno usposobljenost in opremljenost Slovenske vojske. V tem kontekstu je poleg zoperstavljanja vojaškim virom jasno navedeno tudi zoperstavljanje nevojaškim virom ogrožanja, med katere spada tudi terorizem. Pomembno dejstvo je tudi usmeritev, da si mora obrambna politika zagotavljati usklajeno delovanje z drugimi dejavnostmi nacionalnovarnostnega sistema. Kot glavni nalogi Slovenske vojske sta – poleg preprečevanja agresije na državo – opredeljena tudi pomoč drugim organom, predvsem na področju zaščite in reševanja ob naravnih in drugih nesrečah,¹³ ter izvajanje drugih nalog v skladu z zakoni.¹⁴

Resolucija o dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske

¹² *Strategija o zasnovi nacionalne varnosti Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 56/2006.*

¹³ *Med katere sodi tudi odpravljanje posledic terorističnih napadov.*

¹⁴ *O podrobnih opredelitvi glej Zakon o obrambi.*

vojske¹⁵ v opisu groženj, ki vplivajo na obrambni sistem, eksplicitno navaja pojave nesimetričnih groženj, med katere sodi tudi terorizem s svojimi pojavnimi oblikami. Dokument v delu, ki opredeljuje namen, poslanstvo in naloge Slovenske vojske, jasno opredeljuje – v okviru vojaškega prispevanja k mednarodnemu miru – kot nalogi tudi nalogo kriznega odzivanja (preventivna diplomacija, preprečevanje konfliktov, ohranjanje ter vzdrževanje miru, humanitarna pomoč, pomoč pri izvajanju humanitarne pomoči) ter boj proti mednarodnemu terorizmu.¹⁶ V delu, kjer dokument opredeljuje podporo in pomoč Slovenske vojske drugim organom, je navedeno, da s policijo sodeluje na področju »preprečevanja in boja proti terorizmu«. ¹⁷ V nadaljevanju dokument opredeljuje razvojne usmeritve do leta 2015, v katere so zajeti struktura SV, doktrina delovanja SV, razvojni cilji in strategija doseganja ključnih zmogljivosti SV ter program nabav opreme in infrastrukture. Vsi ti ukrepi izgrajujejo zmogljivosti Slovenske vojske tudi na področjih, ki so neposredno povezani z izvajanjem aktivnosti zoperstavljanja terorizmu.

Zakon o izvajanju temeljnih razvojnih programov Slovenske vojske v letih 2008–2015¹⁸ podrobneje določa izvedbo zahtevanih aktivnosti, ki so opredeljene v zgoraj navedeni resoluciji.

Zakon o obrambi – posebej velja omeniti novelo zakona o obrambi iz leta 2004¹⁹ –, ki predvideva, da se lahko v načrtih za uporabo vojske določijo pomembni energetski, transportni, proizvodni, telekomunikacijski in drugi podobni objekti ter sedeži organov oblasti na ravni države kot objekti, pomembni za obrambo države. Njihovo varovanje, vključno z zračnim prostorom nad temi objekti, obalo in pripadajočim akvatorijem pred temi objekti, izvaja tudi vojska skladno z načrti in po predhodni odobritvi vlade.

Slovenska vojska lahko sodeluje s policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja skladno z načrti in po predhodni odločitvi vlade. Ti dve nalogi poleg že prej opredeljenih še podrobneje opredelujeta možnost uporabe oboroženih sil na področju zoperstavljanja terorizmu – samostojno ali v sodelovanju s civilnimi organi.

Vojaška doktrina ima v svoji sestavi posebno poglavje, ki opredeljuje boj proti terorizmu.²⁰ V tem dokumentu so v skladu z zakonsko podlago predvidena tri temeljna področja delovanja Slovenske vojske, in sicer sodelovanje pri izvajanju protiterorističnih ukrepov, protiterorističnega delovanja ter pri odpravljanju posledic terorističnega napada. Povzete so tudi naloge, ki jih

¹⁵ Resolucija o dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske, Uradni list RS, št. 89/2004.

¹⁶ Podrobno glej drugo alineo druge točke poglavja 3.1.

¹⁷ Podrobno glej drugo alineo tretje točke poglavja 3.1.

¹⁸ Zakon o izvajanju temeljnih razvojnih programov Slovenske vojske v letih 2008–2015, Uradni list RS, št. 154/06.

¹⁹ Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o obrambi, Uradni list RS št. 40/04.

²⁰ Podrobno glej poglavje 12.2, str. 85.

Slovenski vojski nalaga zakon o obrambi na področju varovanja kritične infrastrukture, zračnega prostora države in akvatorija.

Zakon o službi v Slovenski vojski²¹ v okviru izvajanja mednarodnih aktivnosti predvideva tudi sodelovanje Slovenske vojske pri dejavnostih preprečevanja terorističnih in drugih pojavov ogrožanja stabilnosti in varnosti. Na področju aktivnosti znotraj Republike Slovenije določila zakona opredeljujejo sodelovanje Slovenske vojske s Policijo in drugimi organi med drugim tudi pri izvajanju nalog, v katere ravno tako sodi delovanje na področju zoperstavljanja terorizmu, ki ga oborožene sile izvajajo v okviru svojih zmogljivosti.

Strateški pregled obrambe 2002/2003 z vizijo razvoja do leta 2015²² v oceni virov ogrožanja povzema Resolucijo o zasnovi nacionalne varnosti ter s tem izpostavlja tudi terorizem kot obliko nevojaške in nesimetrične grožnje. Na področju varnostne politike dokument opredeljuje jasne zaveze, da bo Republika Slovenija izvajala aktivno vključevanje v aktivnosti, ki jih predvidevajo mednarodne konvencije na področju boja proti terorizmu. Vlada bo sprejela vse potrebne aktivnosti, ki jih na področju boja proti terorizmu izvajata EU in Nato. V okviru nacionalne države se bo ministrstvo za obrambo vključevalo v vse dejavnosti, ki tečejo na področju zoperstavljanja terorizmu. V okvir izpeljanih nalog Slovenske vojske na področju preprečevanja agresije in vojaškemu prispevku k mednarodnemu miru dokument predvideva tudi izvajanje boja proti mednarodnemu terorizmu. Tudi na področju opredelitve nalog pomoči drugim državnim organom je v okviru izpeljanih nalog podrobno opredeljeno sodelovanje pri preprečevanju in boju proti terorizmu.

V celoti bi dokument lahko opredelili kot zelo podroben akt, ki je služil kot podlaga za izdelavo Resolucije o dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske in kasneje tudi Vojaške doktrine. Dokument je izdelan na kvalitetnih osnovah z vključevanjem znanstveno-raziskovalnih struktur v njegovo izdelavo. Za področje opredeljenosti oboroženih sil na področju zoperstavljanja terorizmu predstavlja pomembno podlago, saj zelo podrobno razčlenjuje vlogo Slovenske vojske na omenjenem področju.

Srednjeročna obrambna programa 2005–2010²³ in 2007–2012²⁴ predstavljata operacionalizacijo zahtev, ki so na področju razvoja Slovenske vojske predvidene v Resoluciji o dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske. Čeprav dokumenta konkretno ne opredeljujeta aktivnosti na področju zoperstavljanja terorizmu, je iz duha dokumentov mogoče raz-

²¹ Zakon o službi v Slovenski vojski, Ur. l. RS, št. 13/07.

²² Strateški pregled obrambe 2002/2003 z vizijo razvoja do leta 2015, številka dokumenta 802-00-15/2003-19 z dne 12. 3. 2004.

²³ Srednjeročni obrambni program 2005–2010, MORS šifra 802-00-1/2004-69 z dne 22. 6. 2005.

²⁴ Srednjeročni obrambni program 2007–2012, MORS šifra 803-2/2006-58 z dne 27. 11. 2006.

brati, da se velika večina zmogljivosti gradi na področjih, ki se posredno in neposredno uporabljajo v ta namen. Posebej velja izpostaviti podrobno opredelitev organizacije in izgradnje operativnih zmogljivosti Slovenske vojske, opredelitev nalog in zmogljivosti na področju varovanja kritične infrastrukture in kriznega upravljanja ter nenazadnje vzpostavljanje ustrezne obveščevalno-varnostne strukture obrambnega sistema, kateri pomemben del bi morala biti tudi Slovenska vojska s svojimi organizacijskimi deli. V programih so podrobno opredeljene zmogljivosti, ki jih Slovenska vojska gradi z nakupom določenih oborožitvenih in drugih sistemov ter opreme, ki se neposredno uporablja tudi za izvajanje nalog zoperstavljanja terorizmu. Vsekakor gre za pomembne dokumente, ki za petletno obdobje podrobno načrtujejo izvajanje ključnih aktivnosti izgradnje obrambnega sistema in s tem tudi oboroženih sil.

Iz analize strateških obrambno-vojaških dokumentov lahko razberemo, da je zakonska podlaga za angažiranje in razvoj Slovenske vojske razmeroma podrobno opredeljena. Ti dokumenti še niso popolnoma prilagojeni novim razmeram in potrebam, zato je v nekaterih delih uporaba smiselno oziroma perspektivno naravnana. Zagotavljanje finančnih sredstev za izgradnjo zmogljivosti v Slovenski vojski, ki so tesno povezane z zoperstavljanjem terorizmu, je zakonsko opredeljeno in podrobno razčlenjeno v dolgoročnih srednjeročnih programih razvoja in opremljanja Slovenske vojske. V celotnem mozaiku pravne regulative sicer manjka nekaj pomembnih segmentov, ki so potrebni za celovito opredelitev področja; omeniti je treba pripravljajoči se Zakon o službi v Slovenski vojski²⁵ in Obrambno strategijo. Ne glede na to lahko sklenemo, da ima Slovenska vojska za svoje delovanje na področju zoperstavljanja terorizmu zadostno podlago, ki ji delno omogoča izvajanje ustreznih aktivnosti samostojno in v okviru sodelovanja z drugimi organi. V tem okviru izvajanja primerjave z državami Nata lahko ocenimo, da gre na področju pravno-strateške opredelitve vloge oboroženih sil za dokaj primerljiv sistem, ki ima sicer določene pomanjkljivosti. Te pomanjkljivosti so bolj omejene na področje opredelitve sodelovanja med ustreznimi strukturami in učinkovitosti njihove koordinacije. Strateški pregled obrambe 2002/ 2003 z vizijo razvoja do leta 2015 predstavlja kakovosten dokument, ki je služil za razvoj drugih pomembnih dokumentov, in v določenem smislu nadomešča manjkajočo obrambno strategijo.

---

²⁵ Vlada je na svoji seji dne 19. 4. 2007 sprejela predlog Zakona o službi v Slovenski vojski in ga posredovala v nadaljnjo obravnavo v Državni zbor.

Sklepna razmišljanja

Različnost pojavnih oblik terorističnih dejanj vpliva na raznovrstnost akterjev zoperstavljanja, med katerimi je v večini primerov tudi Slovenska vojska, ki s svojim širokim spektrom zmogljivosti lahko vedno ponudi določeno podporo ostalim institucijam nacionalnovarnostnega sistema.

Tudi v Sloveniji bo treba opraviti ustrezne analize, ki bodo pokazale, ali je potrebno vlogo subjektov, ki zagotavljajo nacionalno varnost glede na spremenjene svetovne varnostne dejavnike, na novo opredeliti. Zavedati se je treba, da ima večina držav omejene finančne, kadrovske in materialne potencialne, med drugim tudi Republika Slovenija, zato bo potrebno preseči ozke interese posameznikov in skupin ter začeti postopke združevanja določenih subjektov s ciljem vzpostavljanja učinkovitih organov, ki se bodo sposobni prilagoditi in zoperstaviti grožnjam, katere bi potencialno lahko ogrozile nacionalno varnost države.

Iz navedenih analiz obrambno-strateških dokumentov je razvidno, da obstaja na področju systemske ureditve zoperstavljanja terorizmu, znotraj in zunaj oboroženih sil nekaj odprtih in nerešenih vprašanj, ki zmanjšujejo učinkovitost delovanja varnostnega sistema.

Nahajamo se pred pomembnim obdobjem sprememb, saj se je med politično elito počasi zasedrilo spoznanje – predvsem zaradi stalnih terorističnih groženj, ki jim je izpostavljena Evropa – da trenutna urejenost nacionalnovarnostnega sistema ne ustreza popolnoma zahtevam in potrebam odzivanja na nove nesimetrične grožnje. Sistem, v katerem obrambne sile niso sposobne zagotavljati osnovnih pogojev za zagotavljanje lastne varnosti, ni in ne more biti zadovoljiv.

Primernost zakonske podlage in podpora političnih struktur v državi bistveno pripomoreta k hitrosti in učinkovitosti vzpostavljanja sistema zoperstavljanja terorizmu, v katerem bodo oborožene sile imele ustrezno vlogo. To ugotovitev potrjuje dejstvo, da je nadzor civilne družbe nad vojsko pojav, ki se je v zgodovini izražal v različnih oblikah in je povezan z različnimi dilemami.

Pri delovanju celovitega sistema zoperstavljanja terorizmu, v katerega so vključene oborožene sile, se je treba zavedati pomembnosti ustreznih in uravnovešenih nadzornih mehanizmov v civilno-vojaškem razmerju. Celoten nadzorni sistem je sestavljen iz raznovrstnih ukrepov, ki so v grobem opredeljeni v oblikah parlamentarnega, strokovnega, upravnega, sodnega in inšpekcijskega nadzora ter nenazadnje nadzora javnosti oziroma celotne civilne družbe. V primeru, da je civilni nadzor v smeri prekomernih nadzornih ukrepov neustrezen, lahko tak nadzor postane kontraproduktiven in se začne odražati v omejevanju delovanja za državo tako pomembne strukture, kot so oborožene sile. To pa ima svoje negativne posledice tudi pri učinkovi-

tosti zoperstavljanja terorizmu kot pomembni grožnji nacionalni in mednarodni varnosti.

Za učinkovito delovanje sistema zoperstavljanja terorizmu sta nujna prva pogoja ustrezna urejenost in jasnost zakonskih podlag, ki med drugim opredeljujejo tudi delovanje Slovenske vojske. V ta okvir sodi tudi ustrezen sistem delovanja nadzornih mehanizmov, ki opredeljujejo civilno-vojaška razmerja in določajo učinkovit nadzor nad Slovensko vojsko.

Zelo pomembno je zavedanje, da poleg militarizacije družbe demokratičen odnos med civilno strukturo in vojsko lahko poruši tudi prevelika stopnja nadzora politične oblasti nad oboroženimi silami. V tem primeru politične odločitve segajo pregloboko v vojaško organizacijo; to v praksi pomeni, da politične odločitve prevladajo na ravneh, kjer bi se morale sprejemati izključno strokovne odločitve. Legalno in legitimno je, da politična oblast postavlja najvišje vojaške poveljnike (načelnika generalštaba), vendar se v teh primerih vedno pojavlja dilema pravičnega razmerja med politično zanesljivostjo in profesionalnimi ter strokovnimi kompetencami takih oseb. Zgodovinske izkušnje nam jasno kažejo, da se v primerih prevelikega poseganja civilnih oblasti v vojaška kadrovska vprašanja in temu vzporednem procesu vstopanja vojakov v visoke strukture vladajoče politike lahko konča s funkcionalnim spreminjanjem vojske kot institucije obrambe pred zunanjim sovražnikom v institucijo podpore aktualne oblasti. Prekomerni ukrepi s področja zoperstavljanja terorizmu so zelo nevarni, saj v večini primerov posegajo na področje človekovih pravic in njihovega omejevanja.

Z metodološkim pristopom in kritično analizo lahko pridemo do ocene, da je nadzor parlamenta, predsednika republike in drugih zunanjih institucij nad Slovensko vojsko v svoji organizacijski, konceptualni, pravni in vsebinski obliki ustrezen in primerljiv s prakso v evropskih državah. V razmerju nadzornih mehanizmov znotraj ministrstva za obrambo pa nadzor nad Slovensko vojsko kot organa v sestavi MORS v obstoječih rešitvah že hromi njeno normalno funkcioniranje. V večini primerov je odgovornost za izvajanje določenih procesov²⁶ nejasno določena ali pa se konča v funkciji načelnika Generalštaba Slovenske vojske, ki pa za samo realizacijo nima ustreznih vzvodov.

Naslednji problem v procesu nadzora nad Slovensko vojsko znotraj ministrstva za obrambo je v pravnoformalnem dejstvu, da organizacijska umestitev vojske kot taka ni jasno opredeljena. Opredeljen je samo Generalštab Slovenske vojske, ki je na podlagi zakona o obrambi opredeljen kot organ v sestavi ministrstva in ima naloge in pristojnosti voditi Slovensko vojsko. Pa vendarle je analiza delovanja organov v sestavi pokazala, da je Generalštab Slovenske vojske v svojih pristojnostih in samostojnosti izvajanja vseh proce-

---

²⁶ V te procese so vključene tudi aktivnosti, vezane na pristojnosti Slovenske vojske na področju zoperstavljanja terorizmu.

sov vodenja močno omejen v razmerju do ministrstva za obrambo. Načelnik Generalštaba nikakor nima ustreznih vzvodov na kadrovske, logistične, informacijske, obveščevalno-varnostne in drugih področjih, ki bi mu jasno omogočala izvajanje in izpolnjevanje vseh naloženih pristojnosti ter odgovornosti na področju zoperstavljanja terorizmu. Službe in organi civilnega dela ministrstva se v določenih primerih prepočasi prilagajajo novim zahtevam, kjer bi morale s svojim delovanjem ustrezno podpirati delovanje oboroženih sil. Prepogosto se dogaja, da se ravno te službe na ministrstvu za obrambo neupravičeno pojavljajo v »vlogi« civilnega nadzora nad oboroženimi silami, in s tem prikrivajo neustrezno zagotavljanje svojih funkcij.

Opredelitev pravega razmerja med temi skrajnostmi je umetnost, ki jo je težko doseči. To razmerje pa lahko zelo hitro porušijo določeni procesi ali dogodki, ki se pojavljajo v svetu in so izraz spremenjenih družbenih razmerij in napetosti. Pravilnega odziva na take dogodke je sposobna le družba, ki temelji na razvitih demokratičnih procesih. Pomembno je, da je nadzor raznovrsten; vključevati je treba vse subjekte varnostnega sistema, vendar jim mora na drugi strani omogočati normalno zagotavljanje vseh vzvodov za učinkovito delovanje. Slovenska civilna družba namreč ne potrebuje neučinkovitih oboroženih sil, temveč oborožene sile, ki se bodo sposobne zoperstavljati vsem oblikam groženj, ki bi lahko ogrožale normalno delovanje Republike Slovenije. Za ustrezen kakovosten preskok in boljše ureditev stanja v okviru ministrstva za obrambo bo treba bolj jasno in podrobno opredeliti ravno razmerja civilnega nadzora ministrstva nad Slovensko vojsko in njene pristojnosti na področju zoperstavljanja terorizmu. Tega nikakor ni potrebno izvesti v smeri širitve teh nadzornih mehanizmov, temveč je treba podrobno opredeliti že obstoječe, ki pa morajo zagotavljati ustrezno delovanje Slovenske vojske.

Iz dosedanje opredelitve temeljnih dilem je razvidno, da bo predhodno treba zagotoviti vse ustrezne pogoje in ukrepe, ki bodo omogočili vzpostavitev ustreznega sistema zoperstavljanja terorizmu v sami Slovenski vojski in njeno aktivnejšo vključevanje v celotne procese nacionalnovarnostnega sistema. V prvem koraku bo potrebno izvesti določene zakonske spremembe, ki bodo omogočile ustrezno zakonsko podlago za delovanje Slovenske vojske na področjih, povezanih z zoperstavljanjem terorizmu.

Na uspešnost oboroženih sil pri izvajanju aktivnosti zoperstavljanja terorizmu vpliva več dejavnikov, kot so kompleksnost in kaotičnost sodobnega varnostnega okolja, sistemska urejenost sodobnih nacionalnovarnostnih sistemov za zoperstavljanje terorizmu, vloga oboroženih sil v sistemu zoperstavljanja terorizmu, pogostost izražanja različnih interesov, ki so povezani z vlogo oboroženih sil na raziskovanem področju, ter civilno-vojaško sodelovanje v okviru civilno-vojaških razmerij v demokratični družbi. Ti dejavniki pa so dodatno determinirani z določenimi varnostno-sociološkimi pokaza-

telji, kot so stanje demokratičnega razvoja družbe v Republiki Sloveniji, učinkovitost nacionalnovarnostnega sistema, urejenost sistema varovanja človekovih pravic in svoboščin, podpora političnih struktur pri uveljavljanju sistemskih aktivnosti na področju zoperstavljanja terorizmu in javno mnenje do razmerja individualne in državne zasebnosti ter terorizma nasploh. Velikost podpore političnih struktur v Republiki Sloveniji se izraža prek kazalnikov, kot so količina proračunskih sredstev, pozitivne izjave podpore vodilnih politikov v državi in navzočnost ter pogostost programske-idejne usmerjenosti. Zaveza, ki jo je Vlada Republike Slovenije dala zvezi Nato, da bodo finančni izdatki namenjeni za obrambni sistem narasli na 2 % BDP, kažejo v smer, da se bo količina finančnih sredstev na področju obrambe še povečevala. Posledično bo v tem okviru namenjenih več sredstev za opremljanje in delovanje Slovenske vojske. Pri analizi razvojno-strateških dokumentov za razvoj in opremljanje Slovenske vojske, ki sta jih sprejela Državni zbor in Vlada Republike Slovenije, se lahko ugotovi relativno jasne usmeritve za razvoj zmogljivosti Slovenske vojske, ki so posredno in neposredno povezane s področjem zoperstavljanja terorizmu. Ti kazalniki nam lahko potrjujejo, da je vodilne politične strukture v državi izražajo določeno podporo razvoju Slovenske vojske, kar se posledično odraža tudi na področju krepitve zmogljivosti, ki so namenjene zoperstavljanju terorizmu. Kot pomemben kazalnik nam služijo tudi pozitivne deklarativne izjave podpore vodilnih politikov v državi, navzočnost ter pogostost programske-idejne usmerjenosti, ki se kaže v sprejemu vseh pomembnih konvencij na področju boja proti terorizmu ter s tem posledično zavez, ki jih na omenjenem področju prinašajo mednarodne organizacije, kot so OZN, zveza Nato in Evropska unija, ter nenazadnje aktivna politika zagotavljanja mednarodne varnosti s pošiljanjem pripadnikov Slovenske vojske na različne misije kriznega odzivanja.

Kot smo že ugotovili, je za primernost zakonske podlage delovanja Slovenske vojske na področju zoperstavljanja terorizmu zelo pomembna podpora političnih struktur v državi, ki se izraža tudi v pripravi ustreznih zakonskih rešitev in njihov sprejem v Državnem zboru. Na srečo v Republiki Sloveniji v zadnjem obdobju nismo imeli terorističnih aktivnosti, ki bi povzročile žrtve. Tudi zato lahko opazimo, da se politika na sprejemanje novih rešitev, ki bi pomenile boljše koordinacijo delov nacionalnovarnostnega sistema in opredelitev novih pristojnosti določenih organov, med katere sodi tudi Slovenska vojska, odziva počasi. To dejstvo neposredno vpliva tudi na percepcijo javnega mnenja, ki grožnje, ki jih prinaša terorizem, ocenjuje kot zelo malo verjetne. V podrobni analizi meritev Slovenskega javnega mnenja (v nadaljevanju SJM) za leti 2003 in 2005, je kljub temu zaznati določene premike v zaznavanju vloge vojske na področju zoperstavljanja terorizmu. Na vprašanja o najbolj primernem načinu upiranja terorizmu lahko opazimo rahel porast odgovorov, ki v te aktivnosti vključujejo tudi uporabo vojaške

sile. Vsekakor je pri vprašanju o pričakovanjih glede nalog vojske boj proti terorizmu uvrščen na visoko mesto s kar 76,4 % vprašanih (Vegič, 2006: 265). V teh trendih je zaznati, da je tudi javnost vlogo oboroženih sil začela dojemati veliko širše, kot smo jo bili navajeni do sedaj. To bo še pripomoglo k hitrejši zakonski ureditvi obravnavanega področja, posredno pa k ustrezni uporabi vseh zmogljivosti, ki jih premore Slovenska vojska.

Na koncu je vendarle potrebno opozoriti na zelo pomembno dilemo, ki se izraža v napetostih, ki nastanejo v oboroženih silah, ko le-te dobivajo nove naloge in vlogo. V primeru, ko javnost pred oborožene sile postavlja previsoka pričakovanja glede angažiranja na področju zoperstavljanja terorizmu, te pa nimajo ustrezno usposobljenih in opremljenih struktur, se to lahko odrazi v različnih negativnostih, ki obremenjujejo civilno-vojaška razmerja. Frustracije, ki se pojavljajo v oboroženih silah zaradi nesposobnosti reševanja pričakovanih nalog, se zrcalijo v zahtevah po dodatnih pristojnostih in pooblastilih, te pa imajo lahko negativne vplive na ustreznost navedenih razmerij.

LITERATURA

- Alleksander, Yonah, (2002): *Combating Terrorism, Strategies of Ten Countries*. Michigan: University of Michigan Press.
- Anžič, Andrej (2001): Terorizem med vzroki in posledicami. Ampak – mesečnik za kulturo politiko in gospodarstvo, let. 2, št. 10, str 8–10. Ljubljana: FDV.
- Anžič, Andrej (2004): Svoboda in/ali varnost. Revija Obramba, let. 36, št. 10 oktober 2004, str. 6.
- Austrian Security and Defense Doctrine, General Considerations and Resolution by the Austrian Parliament (Vienna: Federal Chancellery, 2003); dostopno na <http://www.bka.gv.at> (23. 3. 2007).
- Bebler, Anton, ur. (1997): *Civil Military Relations in Post-Communist States*. Westport: Praeger.
- Bebler, Anton, ur. (2005): *Sodobno vojaštvo in družba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Berenskoetter, Felix Sebastian (2005): Mapping the Mind Gap: A Comparison of US and European Security Strategies, *Security Dialogue*, volume 36, str. 24–49.
- BMVg – Current deployments of the German Armed Forces dostopno na <http://eng.bmvg.de/bundeswehr/buendnisverteidigung/einsatzzahlen.php> (22. 12. 2006).
- Binnendijk, Hans (2002): *Transforming America's Military*. Wahington: National Defense University press.
- Borchert, Heiko (2006): *Homeland Security and Transformation*. V Brimmer Esther (ed.) *Transforming Homeland Security – US and European Approaches*, str. 3–22. Washington: Center for Transatlantic Relations.

- Brown, Seyom (2003): *The Illusion of Control – Force and Foreign Policy in the 21 st. century*. Washington: Bookings Institution Press.
- Božne, Bernard (2001): *Western Type Civil-Military Relations Revised in Military*. V Eyan Ben-Ari in Rosenhek Zeev (ed.) *State and Society in Israel*, str. 43–80. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Brown, Seymon (2003): *The Illusion of Control*. Washington, Brookings Institution Press.
- Buzan, Berry (1991): *Peoples, States and Fear: 2nd edition*. London: Harvester Wheatscheaft Book.
- Canada International Policy Statement 2006, dostopno na <http://international.ga.ca> (10. 11. 2006).
- Combs, Cindy C. (2003): *Terrorism in the Twenty-First Century*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.
- Cvrtila, Vlatko, Grizold, Anton, Tatalović, Siniša (1999) *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Čaleta, Denis (2004): *Slovenska vojska in njena vloga v spremenjenih varnostnih razmerah*. V: Milan Pagon (ur.) *Dnevi varstvoslovja*, str. 140–148. Ljubljana: VPVŠ.
- Čaleta, Denis, Anžič, Andrej (2006): *Nadzor nad Slovensko vojsko – Dileme in perspektive civilno-vojaških razmerij*. V Lobnikar Branko (ur.) *Dnevi varstvoslovja*, str. 856–862. Ljubljana: FVV.
- Dalgaard-Nielsen, Anja (2006): *Structures and Cultures-Civil Military Cooperation in Homeland Security*. V Brimmer Esther (ed.) *Transforming Homeland Security – US and European Approches*, str. 95–114. Washington: Center for Transatlantic Relations.
- Dandeker, Christoper (2003): *The Implications of the Terrorist Attacki on September 11 th 2001 for the Relationship between Military and Society*. V Vlachova Marie in Caparini Marina, *Military-Society Relations in the Countries of Transformation*, str. 23–45. Belgrade: CCMR and DCAF.
- Dandeker, Christopher (2005): *The Military and Society after September 11 th 2001*. V Bebler Anton (ur.) *Sodobno vojaštvo in družba*, str. 313–322. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Defence Policy Guidelines, 21 May 2003 (VPR, št. 10785). Berlin: Bundesministerium der Verteidigung.
- Directive on the Further Development of thr Bundeswehr, 01 October 2003. Berlin: Bundesministerium der Verteidigung.
- Doyle, Charles (2005): *Terrorism: Some Legal Restrictions on Military Assistance to Domestic Authorities Folowing a Terrorist Attack*. Washington: Congressional Research Service.
- Eliassen, Kjell (1998): *Foreign and security policy in the EU*. London: SAGE Publication.
- Everts, Philip (2002): *Democracy and Military Force*. Palgrave: Basingstoke.
- Fluri, P. in Johansson, A.B. (2003): *Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

- Föhrenbach, Gerd (2006): Transatlantic Homeland Security and the Challenge of Diverging Risk Perceptions. V Brimmer Esther (ed.) *Transforming Homeland Security - US and European Approches*, str. 43-58. Washington: Center for Transatlantic Relations.
- French MOD (2005): *The 30 - Year Prospective Plan - A Summary*. Paris: Ministry of Defense.
- French MOD (2005): *Obramba proti terorizmu - najvišja prioriteta obrambnega ministrstva*. Paris: Ministry of Defense.
- Furlan, Branimir in drugi (2006): *Vojaška doktrina*. Ljubljana: PDRIU.
- Furtun, Mehmet (2004): *Military Trends in France*. Dostopno na <http://www.csis.org/burke/trends.france.pdf>, (16. 1. 2007).
- Gärtner, Heinz, Cuthbertson, M. Ian (2005): *European Security and Transatlantic Relations After 9/11 and the Iraq War*. New York: Palgrave Macmillian.
- Grizold, Anton (2005): *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizold, Anton ur. (1998): *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizold, Anton (1992): *Zbornik: Razpotja nacionalne varnosti - obramboslovne raziskave v Sloveniji*. Ljubljana: Knjižna zbirka Teorija in praksa.
- Hamilton, S. Daniel (2006): *Transforming Homeland Security - A Road Map for the Transatlantic Aliance*. V Brimmer Esther (ed.) *Transforming Homeland Security - US and European Approches*, str. 11-19. Washington: Center for Transatlantic Relations.
- Hyde-Price, Adrian (2005): *The European Contaur: Power and Authority in Europe's Society of States*. V Gärtner, Heinz, Cuthbertson, M. Ian (2005) *European Security and Transatlantic Relations After 9/11 and the Iraq War*, str. 167-182. New York: Palgrave Macmillian.
- Huntington, P., Samuel (1994): *The Solder and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relation*, second edition. Cambridge, Massachusetts and London: Belknap Press of Harvard University Press.
- Huntington, P., Samuel (1995): *Reforming Civil-Military Relations*. V *Journal of Democracy* vol. 6., str. 9-17.
- Jelušič, Ljubica (1997): *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kotnik, Dvojmoč, Igor (2002): *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: FDV.
- Luard, Evan, Simoniti, Iztok, Grizold, Anton (2001): *Človek država in vojna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Malešič, Marjan (2001): *Civilno-vojni odnosi u Sloveniji - problemi i perspektive*. V Hadžić Miroslav (ur.) *Demokratska kontrola vojske i policije u SR Jugoslaviji*, str. 229-251. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.
- Malešič, Marjan (2002): *Problems in democratic control of the armed forces - 2 Slovenian cases. Blurring boundaries: the military and the new world (dis)order / ERGOMAS VIII. Biennial Conference, Portorose, Slovenia, September 18-22, 2002. - Ljubljana: University of Ljubljana, 2002. - Str. 21.*

- Malešič, Marjan, Jelušič, Ljubica (2002): Civil-military relations and democratic control of the armed forces in Slovenia. Born, Hans, Caparini, Marina, Fluri, Philipp (ur.) Security sector reform and democracy in transitional societies, str. 141–147. Baden-Baden: Nomos.
- Moskos, Charles, Williams, John, Segal, David (2000): The Postmodern Military. Oxford: Oxford University Press.
- Moskos, Charles (2003): Democratic Control of Armed Forces-Introduction. V Callaghan Jean in Kernic Franz (ed.) Armed Forces and International Security, str. 5–13. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Moskos, Charles (2005): The Postmodern Military. V Bebler Anton (ur.) Sodobno vojaštvo in družba, str. 313–322. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- National Military Strategic Plan for War on Terrorism, 10 October 2005. Washington: Joint General Staff.
- Prezelj, Iztok (2005): Nacionalni sistem kriznega menedžmenta. Ljubljana: FDV.
- Raziskovalna skupina (1999): Hierarhija dokumentov na področju nacionalne varnosti v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center.
- Resolucija o dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske, Uradni list RS, št. 89/2004
- Report of the Austrian Armed Forces Reform Commission – AAF 2010 (Bericht der Bundesheerreformkommission – Bundesheer 2010) – www.bmlv.gv.at/at/facts/management_2010, (11. 4. 2007).
- Report of the Reform Commission of the Federal Army, 3.1.3, and Sub-strategy on Defense Policy, Draft (January 2005) – www.bmlv.gv.at/at/facts/management_2010, (23. 1. 2007).
- Shelton, H. Henry (2003): United States Army and Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Joint Vision 2020.
- Silva, Patricio (2002): The Soldier and the State in South America: Essays in Civil-Military Relations. Palgrave: Basingstoke.
- Srednjeročni obrambni program 2005–2010, MORS šifra 802-00-1/2004-69 z dne 22. 6. 2005.
- Srednjeročni obrambni program 2007–2012, MORS šifra 803-2/2006-58 z dne 27. 11. 2006.
- Strateški pregled obrambe 2002/2003 z vizijo razvoja do leta 2015, številka dokumenta 802-00-15/2003-19 z dne 12. 3. 2004
- Strategija o zasnovi nacionalne varnosti Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 56/2006.
- The British Military Doctrine – Design for Military Operations. Prepared Under the Direction of the Chief of the General Staff, Army Code 71451, (1996),1.
- The Military Strategy for Homeland Defense and Civil Support 24. junij 2005. Washington: White House.
- The Strategic Defense Review (2005): A New Chapter. UK Ministry of Defense, Cm 5566 Vol I.

- The National Security Strategy of United States of America, September 2002, Washington: The White House.
- The National Strategy for Combating Terrorism, February 2003. Washington: The White House.
- The National Military Strategy of the United States of America (2004). Washington: Joint General staff.
- The National Defense Strategy of the United States of America March 2005. Washington: DOD.
- United States Department of Defense Directive 3025.1, »Military Support to Civil Authorities« z dne 15. januar 1993.
- Vegič, Vinko (2006): Slovensko javno mnenje in delovanje vojske v mirovni operacijah. V Malešič Marjan (ur.) Varnost v postmoderni družbi, Knjižna zbirka Varnostne študije, str. 259–280. Ljubljana: FDV.
- Vlachová, Marie (2003): Democratic Control of Armed Forces. V Callaghan Jean in Kernic Franz (ed.) Armed Forces and International Security, str. 199–208. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- White paper 2006 on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr, december 2005.
- Wilkinson, Paul (2002): Terrorism Versus Democracy. London: Frank Cass.
- Zakon o izvajanju temeljnih razvojnih programov Slovenske vojske v letih 2008–2015, Uradni list RS, št. 154/06.
- Zakon o obrambi, Uradni list RS, št. 82/94, 87/97, 13/98 (odl. US), 47/02, 67/02, 49/04.
- Zakon o službi v Slovenski vojski, Ur. l. RS, št. 13/07.
- Žabkar, Anton (2004): Marsova dediščina – Metode in smeri razvoja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Žabkar, Anton (2005): Izzivi tretjega tisočletja in oborožene sile. V Bebler Anton (ur.) Sodobno vojaštvo in družba, str. 313–322. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.